

ויושיעו. תפילתו התקבלה בשמים והאלוקים שלח לו עזרתו מקודש ולא מיד בשר ודם. לא עבר זמן רב והוא הצליח בעסקיו עד מאד ושוב נעשה עשיר גדול. אך גם בהיות עשרו גדול ורב לא גבה לבו, זכר את ימי עונו והיטיב עם כל עני ונצרך ביד רחבה ובלב שמח.

באחד הימים דפק עני אחד על דלתו. לבוש קרעים היה האיש ופניו מכורכמות. "מאין באתי?" שאל העשיר את הזר שנראה לו משום מה מוכר במקצת. ואז פתח העני את פיו ואמר: "את חטאי מזכיר אני היום. מתבייש אני ממך, אך גדול אסוני ואין ידיד לי מלבדך. חברך אני, שהעזתי פני לפניך ביום רעתך. גרשתך מביתי ועתה עיניך רואות כי מצא אלוקים את עווני וישלם לי על אחת שבע. נקי מכסף ומרכוש נשארתי אני ובני ביתי ועתה באתי לחלות פניך ולבקש עזרתך". על-אף שנזכר בצער ובבושה שהיו מנת חלקו ביום בו עמד לפני חבריו וגורש בחרפה מעל פניו, לא כעס העשיר על חבריו ואפילו לא הוכיחו בדברים. גם הפעם, כבראשונה, חצה את כספו ורכושו ונתן את המחצית לידידו אלא שהפעם לא נתן לו את הכסף במתנה אלא רק כהלואה לזמן בלתי מוגבל. "קח את הכסף", אמר בפנים מסבירות, "אך הפעם רצוני בשטר חוב ממך על הסכום וכאשר עזרת השם ירווח לך תשלם לי. אל תכעוס עלי ידידי", הוסיף בנועם, הן רואה אתה גלגל הוא שחוזר בעולם, זה עולה וזה יורד. שנינו חזינו זאת על בשרינו. איני יודע מה ילד יום, יתכן שאזדקק פעם לכסף הזה, לכן רצוני בשטר חוב אשר יהיה עד בינינו שנתתי לך את מחצית הוני ובכך הצלתיך מחרפת רעב".

בשמחה וברגשות תודה חתם העני על שטר החוב לקח את הכסף ולאחר שנפרד מחבירו הטוב, הלך לדרכו.

עברו ימים ושנים והאיש שנתן לחבירו את מחצית הונו ירד שוב מנכסיו, השנים נתנו בו אותותיהם, הוא נעשה זקן

וחלש ולא עלה בידו להתפרנס ולו גם בדוחק ובצמצום. כשנותר ללא פרוטה נזכר בחבירו, "הפעם לא יאכזב אותי", חשב ומהר אליו כשבידו שטר החוב החתום. אלא שגם הפעם, כמו בפעם קודמת, התנכר לו חבירו, "לא אני חתמתי על השטר", אמר בחוצפה והוסיף: "איני מכירך כלל, מה לך ולי, עשיר אני בזכות כוחי ותושייתי ומדוע זה אתן כסף לכל פושט יד עצלני? לאחר שנסגרה הדלת בעדו, הלך העני אל שופט העיר והציג לפניו את טענותיו ואת שטר החוב שבידו, אך השופט, כמו שאר אנשי הקהילה, פחד מהעשיר האלים ולא פסק לטובתו.

עייף ומיצר שב העני לביתו, הפעם לא התאושש מאסונו ולאחר זמן קצר חלה ונפטר. באותה עת מת גם חבירו העשיר. וכאשר הובאו נשמותיהם לפני בית דין של מעלה גזרו על העשיר כי נפשו תקולע בכף הקלע אל עמקי שאול. ואילו לעני אשר היטיב פעמיים עם ידידו, פסקו לשכון בגן-עדן עם נשמות כל הצדיקים. כששמעה נשמת העני את גזר הדין של חבירו ושלו, סרב ללכת למקומו המוכן לו באמרו: "איכה יערב לי שכרי בגן-עדן כשחברי יתענה בגיהנום בגללי... מכיון שעמד בסירובו להכנס לגן-עדן כל עוד מתייסר חבירו בגיהנום, יצא פסק דין שעל שניהם להתגלגל שוב לעולם הזה. העשיר יהיה עשיר גם בגלגול הזה והעני יהיה שוב עני וישתדל לבוא אל העשיר ולגבות ממנו את חובו.

השנים קיבלו עליהם את הדין וירדו שוב לעולם בדמות שני תינוקות שנולדו בשתי ערים רחוקות זו מזו. האחד נולד בבית עשיר והשני בבית דל ואביון. כשגדלו והיו לאנשים, נעשה בן העני קבצן המחזר על הפתחים, ובן העשיר ירש את כספו של אביו וחי חיי עושר ומותרות. לימים הגיע הקבצן אל ביתו של העשיר אשר היה מפורסם כקמצן גדול הקופץ ידו מכל מתן צדקה ועשיית חסד. וכשעמד העני לפניו והתחנן לפת

לחם דלה, גער בו הגביר וציוה עליו להסתלק מביתו. רעב ותשוש מאד היה העני ומשהעז לחזור על בקשתו לפרוטות אחדות, נגש אליו העשיר וסטר לו על פניו בגסות. באותו רגע נפל העני על הארץ ומת.

"השומע" אתה את דברי? שאל הבעל-שם-טוב את העשיר כשהוא קוטע את הסיפור המופלא ומשאיר את האיש נפעם ונרגש לשמע הדברים. "עדיין לא סיימת", הוסיף הבעל-שם-טוב ואמר בהדגשה: "אל תסר עיניך ממני והקשב לסופו של המעשה. ובכן, המשיך הצדיק וספר: אותו עני מסכן שלא היה לו קרוב וגואל באותה עיר, נלקח על ידי החברא קדישא והובא למנוחת עולמים במקום צנוע בבית הקברות". לרגע שתק הבעל-שם-טוב ואז נפל הגביר על פניו ארצה וצעק: "אוי ואבוי לי! אני הוא האיש שעליו כבודו סיפר זה עתה, היום אכן בא אלי עני אחד ואני השלכתיו מביתי בכוח, והוא נפל ומת על סף דלתי, מה אעשה! אנא אני בא?" הוסיף העשיר בקול בכי מר. "האם נסגרו כל שערי התשובה בפני? האין לי תיקון רבי ומוריי" זעק בכאב. ואז אמר לו הבעל-שם-טוב:

"הזדמנות" אחת יש לך עכשיו. אם תמצא את בניו של אותו עני ותפרנס אותם כי אז יש עוד תקוה לאחריתך. ואם לאו - ארור אתה מכל רשעי הארץ, כי את חברך אשר למענך קבל עליו להתגלגל פעם נוספת בעולם הזה, הרגת. בצדקתו הרבה קוה להשיבך מדרכיך הרעים לבל תיפול בעמקי שחת. אך אתה החמצת הזדמנות זו ועתה יודע ומבין אתה כי יש אלוקים בארץ והוא שופט בצדק וברחמים את כל בראיו. (קהל חסידים).

גודל ענין הזהירות במשפטים שבין אדם לחבירו, כדי שיוכל להזהר שלא יצטרך לבוא בגלגול הרבה פעמים.

א. בפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" כתב רבינו יעקב בן אשר: בכל מלה הפסוק שלפנינו הנחי' חשובה לדיינים היושבים בדין.

כל אחת מהנחיות אלה מרומזת בדברי הכתוב בדרך של נוטריקון (=ראשי תיבות).

"ואלה" – נוטריקון: ו'חייב א'דם ל'חקור ה'דין -
(=הדיין מחיב להרבות בחקירות העדים כדי להגיע לאמת).

"המשפטים" – נוטריקון: ה'דיין מ'צווה ש'יעשה פ'שרה, ט'רם י'עשה מ'שפט.

"אשר" – נוטריקון: א'ים ש'ניהם ר'וצים -
(=אם שני בעלי הדין מסכימים לפשרה).

"תשים" – נוטריקון: ת'שמע ש'ניהם י'חד מ'דברים -
(כי אסור לדיין לשמוע בעל דין אחד, שלא בנוכחות חבירו).

"לפניהם" – נוטריקון: ל'א פ'ני נ'דיב י'הדר (=אסור לדיין לכבד במיוחד פני איש גדול, הבא אצלו לדין); ה'תנכר מ'הם (=עליו לנהוג זרות כלפי שני בעלי הדין במידה שווה).

ב. ועל זה שנינו במשנת אבות (פרק א, ח): "יהודה בן טבאי אומר: אל תעש עצמך כעורכי הדיינים (המלמדים את בעלי הדין כיצד לטעון כדי לזכות במשפט). וכשהיו בעלי דינים עומדים לפניך (למשפט), יהיו שניהם כרשעים" (החשודים בטענות שקר; וכתוצאה מכך תרבה בחקירתם ותוציא דין צדק במשפט).

ג. אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדוק בדייני ישראל, שכל פורעניות שבאה לעולם, לא באה אלא בשביל דייני ישראל [המטים את הדין, רש"י].

[שבת דף קל"ט, א'.]

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש רג

ד. ויהי בימי שפוט השופטים, "אוי לדור - ששופטיו צריכין להשפט. (רות רבה, א', א').

ה. רב כי הוי אתי לבי דינא - אמר הכי; ברעות נפשיה לקטלא נפיק, [פירש"י, ברצון עצמו [הולך] לישא עונש חטא, שמא יטעה בדין, ועל עצמו אמר כן], "וצבי ביתיה לית הוא עבד" [ובכל זה לא יעשה צרכי ביתו], "וריקן לביתיה עיילי" [שלא ישתכר כלום בדבר], "ולואי שתהא ביאה כיציאה" [שישוב ויכנס לביתו בלא חטא, שלא יטעה].
(יומא פ"ו, ב'. וסנהדרין ד', ב').

ו. כל דבר שיש לדיין בו "צד הנאה" - אינו יכול לדון עליו
(שו"ע חו"מ, סי' ז', סי"ב).

ז. דיין שמטה משפט ולוקח שוחד - ומצדיק רשע ומרשיע צדיק - הוא כ"עבודה זרה", מה ע"ז כלה מן העולם - שנאמר (ישעיה ב', י"ח); והאלילים כליל יחלופו - אף הוא כלה מן העולם (מדרש משפטים, א').

ח. על כן תפוג תורה - ולא יצא לנצח משפט, כי רשע מכתיר [מסבב] את הצדיק - על יצא משפט מעוקל, [מעקמים את המשפט ולא יעשה על צד היושר, כי חושבים שאין דין ואין דיין, מצודות]. (חבוקק א', ד').

ט. שפתותיכם דברו שקר (ישעיה נ"ט, ג'), אלו "עורכי הדיינים" ("ה"טוענים") [שמלמדין את בעלי דין לטעון שקר, (רש"י)].
(שבת קל"ט, א')

י. אל תעש עצמך כ"עורכי הדיינים", (אבות א', ח'). לא דיבר במלמד טענות של שקר, כי אדם כזה "רשע גמורי" - ועבירה גדולה היא. (רבינו יונה, שם).

יא. ושבתי אני ואראה את כל העשוקים אשר נעשים תחת השמש, והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם ומיז עושקיהם כח, (קהלת ד', א'). [וראה ברוח הקודש שקלקול

הדורות יהיה גדול כל כך, שאף שיש קלקול משפט - מכל מקום יהיה הסרת ההשגחה - והעונש יהיה רק בהסתר, ועל הדור הזה אמר; "ושבח אני את המתים שכבר מתו". ועל זה אמרו חז"ל: "ג' דברים שהעולם עומד עליהם" כו'. על האמת ועל הדין ועל השלום.

יב. בטור (שולחן ערוך חו"מ, סי' א') - כתוב וזה לשונו: **דיין המשבר זרועות רמות הרשעים - ולוקח מידם טרף - ומחזירו לבעלים, מקיים העולם - ונעשה שותף להקב"ה בבריאה"...**, וכפי גודל משכורתו - כן עונש המבטלו והמעוותו, כדתנן חרב בא לעולם על עיוות הדין עכ"ל.

יג. בתורת כהנים (ויקרא י"ט ל"ה), הובא ברש"י עה"ת שם: לא תעשו עול במשפט, כל דיין המקלקל את הדין, קרוי "עול" "שנאווי" ו"משוקץ" "חרם" ו"תועבה", וגורם לחמשה דברים: "מטמא את הארץ" ו"מחלל את השם" ו"מסלק את השכינה" ו"מפיל את ישראל בחרב" ו"מגלה אותם מארצם".

(תוכחת מגולה)

* * *

**מצוה שאי אפשר להעשות על ידי אחרים
צריך להפסיק מתלמודו כדי לקיימן כהלכתן
בכל תנאייהן ודקדוקיהן בתכלית השלימות**

בשולחן ערוך הרב ח"ג סעיף ג', וז"ל: **מצוה שאי אפשר לעשות על ידי אחרים צריך להפסיק מלימודו ויעשה המצוה** - הי' לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה, אם אפשר למצוה להעשות (מ"ק דף ט') על ידי אחרים לא יפסיק תלמודו ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים עכשיו במעשה מכל מקום מצות עשה של תלמוד תורה מצד עצמה היא גם כן גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל

שכר שופטים - פרק מ"ח ועונש רה

המצות כולן, אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן שבלעדו אי אפשר לקיימן כהלכתן.

ואם אי אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים כגון להיות מעשה לצדקה במקום שדבריו נשמעים יותר מדברי אחרים או שאין עשיית אחרים מספקת למצוה זו כגון להוצאת המת שאין לו מלווים לפי כבודו כשיעור שיתבאר במקומו **יפסיק תלמודו ויעשה המצוה** ויחזור לתלמודו ואין צריך לומר למצות שהן חובה מדברי סופרים כמו תפלה וכיוצא בה **שחייב להפסיק תלמודו כדי לקיימן כהלכתן בכל תנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים בתכלית השלימות כי זה כל האדם** כמו שאמרו חכמים (ברכות יז) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, **ואם אינו עושה כן נמצא שלמד שלא לעשות ונוח לו** (ירושלמי פ"ק דברכות ובבלי ספ"ב דברכות) **שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם**. ולא אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה (רא"ש פ"ד דפסחים ותוס' סוטה דף כ"ב) אלא כשמקיים המצוות שלומד בתורה רק שאינו לומד ומקיים לשם שמים אלא מיראת העונש בעולם הבא או אפילו בעולם הזה או מאהבת השכר לקבל פרס בעולם הבא או אפילו בעולם הזה עושר וכבוד של משמאילים בה הנותן מן השמים או אפילו ליקח מעצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רבי ויהי ראש ישיבה, אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע ועליו אמר הכתוב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגוי וכל תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים (רא"ש בתשובה) **הרי הוא כקל שבצבור וגרוע מעם הארץ** (תוס' סוטה כ"ב) שזדונות נעשים להם כשגגות **ולזה נעשים שגגות כזדונות** ועליו אמרו חכמים לא זכה נעשית תורתו לו סם המות, עכ"ל.

בעזרת השם יתברך

פרק מ"ט

• כי תצא •

בפרק הזה יבואר בעזהשי"ת:

השכר הגדול לאלו שנוטלים ידיהם כראוי -
העונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה
כנדרש - נטילת ידים כראוי היא סגולה לעשירות
ולאריכות ימים - סדר הנטילה - גודל השכר של
אמירת תהלים - על ידי אמירת תהלים של איש
פשוט מכפר, הציל הבעל שם טוב הקדוש ישוב
אחד מישראל - הצדיק רבי יעקב קאפיל חסיד
אמר כל יום תהלים כשהיה מלובש עם תכריכים
ושוכב בקבר וזכה לבן קדוש שצדיקי הדור אמרו
עליו שהוא משיח בן דוד - סדר עונשי הנפש -
בנים מתים חס ושלוש בעון מזוזה, ציצית,
נדרים, ביטול תורה, ומריבה בתוך ביתו של אדם
- עלינו לעסוק ברפואות להציל הנפשות מיד בלי
דיחוי - חיוב התוכחה מוטלת גם על איש צעיר
לימים - האנשים המרפים לב המשתדלים
בחיזוק הדת הם שלוחי דסטרא אחרא -
המתעסקים להקמת הדת על תילה מגינים על
כלל ישראל מחרון אף בעולם - גם המתרפה
במלאכתו אח הוא לבעל משחית.

תוכן הענינים

של פרק מ"ט

- א. העונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה כנדרש:.....ריא
- ב. השכר הגדול לאלו שנוטלים ידיהם כראוי - סגולה לעשירות ולאריכות ימים:.....ריג
- ג. להתכונן לנטילה:.....ריג
- ד. סדר הנטילה:.....רטו
- ה. עוד דינים חשובים:.....רטז
- ו. גודל השכר של אמירת תהלים.....ריז
- ז. על ידי אמירת תהלים של איש פשוט מכפר, הציל הבעל שם טוב הקדוש ישוב אחד מישראל.....ריז
- ח. הצדיק רבי יעקב קאפיל חסיד אמר כל יום תהלים כשהיה מלוכב עם תכריכים ושוכב בקבר זוכה לבן קדוש שצדיקי הדור אמרו עליו שהוא משיח בן דוד.....ריח
- ט. רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע - הוא משיח בן דוד.....ריט
- י. סדר עונשי הנפש.....ריט
- יא. יש עבירות שבעבורם נפרעין מן האדם בדברים ידועים.....ריט
- יב. בנים מתים חס ושלום בעון מזוזה, ציצית, נדרים, ביטול תורה, ומריבה בתוך ביתו של אדם.....רכ

- יג.** בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרים והיוקר הווה והשכר אבד..... רכא
- יד.** בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממים... רכב
- טו.** קדושת ארץ ישראל גבוהה מאוד שצריך להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהוא בחוץ לארץ, וצריך לדעת כי בבית המלך הוא יושב..... רכג
- טז.** עלינו לעסוק ברפואות להציל הנפשות מיד בלי דיחוי - חיוב התוכחה מוטלת גם על איש צעיר לימים..... רכז
- יז.** האנשים המרפים לב המשתדלים בחיזוק הדת הם שלוחי דסטרא אחרא..... רכח
- יח.** ההבדל בין דורינו לדורות שעברו עלינו ללמוד מהם..... רכט
- יט.** המתעסקים להקמת הדת על תילה מגינים על כלל ישראל מחרון אף בעולם..... רלא
- כ.** גם המתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית..... רלב
- כא.** הכל תלוי בהדרכת המנהיג..... רלג
- כב.** אם המנהיג מקצר לעצמו עבור בני דורו אשרי לו ואשרי לדורו. אבל אם המנהיג אינו מקצר לעצמו אזי כל הפירצות שנתהו עי"כ, על ידו הם, ועל שמו נקראים..... רלד
- כג.** תוכחה למנהיגים שאינם משגיחים על עדת ה' כראוי..... רלד

פרק מ"ט

השכר והעונש להמזלזל בנטילת ידים לסעודה

העונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה כנדרש:

- א. מי שאינו נזהר ליטול ידיו כשצריך ואיך שצריך יורד מנכסיו וכאילו נכרת מזה העולם לתקופה זו.^א
- ב. מי שאינו נוטל ידיו כמו שצריך - סימן רע הוא לו, השי"ת לא ימחול לו על כך^ב ונקרא אפיקורס.^ג
- ג. בשמים מוציאים אותו מכלל ישראל ולא יזכה לחלק לעולם הבא לאחר מותו.^ד
- ד. לאחר מותו יתגלגל במים^ה יש אומרים שנהיה צפרדע,^ו אם היו יודעים איזה צער זה להתגלגל במים לא היו מפסיקים לבכות.^ז
- ה. השי"ת לא יצילו מצרה רח"ל ואם יבואו עליו גזלנים לא תהיה עליו שמירה מן השמים והם יוכלו לשדוד ממנו את

(א) אורח חיים סימן קנ"ח סעיף ט'.

(ב) תנא דבי אליהו - רוקח - אליהו רבא סימן קנ"ח ס"ק ו'.

(ג) שולחן הטהור מאת הגאון הקדוש מקאמארנא זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל - סימן קנ"ח.

(ד) ספר הקדוש שבט מוסר פרק ט"ז בשם צוואת רבינו אליעזר הגדול זי"ע.

(ה) שער הגלגולים הקדמה כ"ב.

(ו) שער הגלגולים הקדמה כ"ב שם.

(ז) שולחן הטהור מאת הגאון הקדוש מקאמארנא זי"ע בשם הזוהר הקדוש.

ריב שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

כל רכוש^ח. לכן בזמן שגניבות הן מעשה של יום ויום ומצוי מאוד שאנשים - אין להם פרנסה התפקיד של כל יהודי להתחזק בנטילת ידים ולעורר את אשתו וילדיו על כך^ט. העבירה שלהם על חשבונו וגם העונש מפני שיכל ללמדם^י.

ו. מי שאינו נוטל ידיו כהלכה מביא עוני לעולם. הצרות והיסורים שהעניים סובלים הוא אשם בכך, ולכן לאחר מותו לא תהיה לו מנוחה, בדיוק כמו רוצח ששופך דם מפני שבגללו כבר מתו הרבה אביונים^{יא}.

ז. טומאה שורה על ידיו לכן נוטלים ידים לפני הסעודה כדי להסיר את הטומאה, ומי שאינו נזהר בזה - הלחם שאוכל טמא והוא מדבק בסטרא אחרא רח"ל ועל ידי כך נהיה עני ונכרת מזה העולם^{יב}.

ח. כל העונשים שנזכרו לעיל נאמרו גם על אלו שאינם נוטלים ידיהם כראוי וכנדרש מפאת עצלות^{יג}.

* * *

ח) יפה ללב סימן קנ"ח סעיף קטן ו' - זוהר הקדוש פרשת פקודי דף ר"ג עמוד בי"ת.

ט) ספרי מוסר

י) מסכת שבת דף נ"ד.

יא) קיצור ספר הקדוש שני לוחות הברית הלכות נטילת ידים בשם חכמי האמת

יב) ספר הקדוש סדר היום דיני ברכת המוציא.

יג) ספר כף החיים סעיף ע"ד - בשם הפוסקים.

**השכר הגדול לאלו שנוטלים ידיהם כראוי -
היא סגולה לעשירות ולאריכות ימים:**

א. מי שנוטל ידיו עם הרבה מים זוכה לעשירות^י. מי שאינו זוכה לעשירות זה מפני שעבירות אחרות מעכבות^ט. בכל זאת יהיה רגוע שהעושר שמור לו לעולם הבא ששם התענוג הוא אמיתי ולעשירות אין שעור וגבול^ט ויזכה גם ליראת שמים^י.

להתכוון לנטילה:

א. בכל חלק ממצות נטילת ידיים מונחים סודות^י נעלים: הנטילה, הכלי, שפשוף הידיים, ניגוב הידיים, הברכה וכו', לכן יהיה נזהר בכל אחד מהם^ט.

יד) שולחן ערוך אורח חיים סימן קנ"ח סעיף י' - זוהר הקדוש פרשת לך לך סוף דף פ"ז עמוד ב'.
טו) עיין ספר חיי אדם כלל ל"ו אות אל"ף - וספר כף החיים סימן קנ"ח אות פ'.
טז) ספר כף החיים סימן קנ"ח אות פ' שם.

יז) אחרונים סימן קנ"ח
יח) האר"י הקדוש גילה לנו על ידי תלמידו הקדוש רבינו חיים וויטאל זי"ע את כל סודות התורה וכוונות התפילה וגם עשה נפלאות וגילה לנו ברוח קדשו מקום קבורתם של כמה נביאים ותנאים ואמוראים ועוד קבורת הרבה צדיקים בארץ הקודש.
פעם אחת כשהבעש"ט הקדוש נטל ידיו לסעודה אמר לו תלמידו הרה"ק ר' נחמן הארדענקער זי"ע, שעל פי כוונות האר"י הקדוש יש לכוון בנטילת ידיים כוונה זו וזו, כוונה אחרת ממה שהבעש"ט הקדוש כוון באותה נטילה. הלילה כבר ירד ומפני שהנרות כבו הם ישבו בחושך. הבעש"ט הקדוש לבש צורה ופשט צורה, ותלמידו הכירו בו, שכעת נשמתו עולה למעלה, כך ישב

ריד שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

- ב. לפני הנטילה יבדוק את ידיו אם אין עליהם חציצה^כ כדי שלא תהיי לו חציצה - שאלה על הצפרניים יגזור אותם בכל ערב שבת קודש^{כא}, גם את העורות ליד הצפרניים^{כב}.
- ג. ישתמש בספל שאין עליו שום חור או סדק אפילו יותר למעלה, וכן ספל שיוכל להכיל הרבה מים ופתחו רחב.
- ד. יכין מגבת עוד לפני שנוטל ידיו שיוכל מיד לנגב בה ידיו וכן לחם ומלח על השולחן. (וסכין - לחלה)
- ה. ינגב היטיב ידיו ויגביה שרווליו עד המקום ששם נוטלים כדי שיטול ידיו ברווח כפי השעור.
- ו. כשהספל כבר מלא במים ינגב את שתי הידיות של הספל.^{כג}
- ז. יטול ידיו הכי קרוב לשולחן שאוכל^{כד} ויזהר שיהיה לכל הפחות באותו בית.

הבעש"ט הקדוש זמן מה, והר"ר נחמן הארדענקער זי"ע נרדם. כשהקיץ משנתו שאלו הבעש"ט: "מה אתה אומר כעת?" ספר התלמיד שראה בחלומו והנה הוא במתיבתא דרקיע ושמע שמכריזים שהבעש"ט הקדוש ידרוש היום, נתאספו הרבה נשמות וגם האר"י הקדוש בתוכם, בתוך דרשתו פלפל הבעש"ט הקדוש עם האר"י הקדוש בכוונת נטילת ידים, והאר"י הקדוש הודה לבעש"ט הקדוש שכעת יש לכון כמו שהוא כיוון.

(ט) אור צדיקים ודרך סעודה.

(כ) משנה ברורה סימן קס"א, א'.

(כא) כף החיים סימן קס"א סעיף קטן י"ד.

(כב) אשל אברהם סעיף קטן קו"ף.

(כג) חיי אדם כלל מ', פתחי תשובה סימן קס"ב, שולחן שלמה

שם.

(כד) סימן קס"ו ואחרונים.

שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש רטון

ח. לפני הנטילה יבקש על פרנסה [באיזה לשון שירצה] (או יאמר את המזמור: "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" וגו'^{כה}).

סדר הנטילה:

א. יקח הכלי עם מים ביד ימין ויעבירו ליד שמאל, יטול יד ימין שלש פעמים, לאחר מכן יקח את הכלי ליד ימין ויטול את יד שמאל שלש פעמים.

ב. צריך לפסק אצבעותיו ולכופף מעט את קצה האצבעות למעלה ולשפוף המים מקצות האצבעות כשמזיז הספל באיטיות עד סוף ידיו^{כז}, כדי שהמים יגיעו לכל המקומות: בקצה האצבעות, בין האצבעות, על כף היד ועל סוף היד, לכן יטול ידיו עם הרבה מים כדי שיגיע לכל המקומות.

ג. לאחר הנטילה ישפוף היטיב יד אחת בשניה ויברך "על נטילת ידיים" (על פי קבלה צריך להרים ידיו)

ד. לאחר מכן ינגב היטיב ידיו עד שמרגיש שיבש בכל המקומות, ביותר צריך להזהר בין האצבעות בקצה ובסוף היד.

ה. לא ינגב ידיו במגבת רטובה^{כח} ולא בבגדיו^{כט}.

ו. יברך וינגב ידיו הכי קרוב למקום ששם מברך המוציא ואוכל^{כט}.

כד) מגן אברהם ומשנה ברורה סימן קס"ו.
כו) קיצור שולחן ערוך סימן מ' סעיף ד' ואחרונים בסימן קס"א.

כז) אחרונים סימן קס"ב סעיף ח'.

כח) דקשה לשכחה - מגן אברהם ופרי מגדים סימן קנ"ח.
כט) כף החיים סוף סימן קס"ז בשם הפוסקים.

ז. מתחילת הנטילה ועד שאוכל "המוציא" אסור לדבר^ל, אבל "אמן" מותר לו לענות אם שומע ברכה כשכבר נטל שתי ידיו^{לא}.

ח. אסור לעשות ברכה "על נטילת ידים" רק אם רוצה לאכול לפחות 2 אונץ לחם (אחד ושליש מפרוסת לחם רגיל) עד ארבע דקות חצי מזה והחצי השני עד עוד ארבע דקות^{לב}.

עוד דינים חשובים:

א. אם אחד יוצא באמצע הסעודה לזמן ארוך יותר צריך שוב ליטול ידיו בלי ברכה כשחוזר^{לד}.

ב. אם נוגע במקומות המכוסים בשעת הסעודה או מגרד ראשו יטול שוב ידיו בלי ברכה, עד אז אסור לו לבלוע הלחם^{לד}.

ג. אם הולך לבית הכסא באמצע האוכל יטול עוד הפעם ידיו כשחוזר^{לד}.

על כן יש להזהר מאוד בענין נטילת ידים, הן בנטילת ידים לסעודה והן בנטילת ידים להטהר מטומאה - כגון: בקימה בבוקר, היוצא ממרחץ, הנוגע במקום מכוסה וכדומה, כי הוא יסוד גדול לטהרה, כמו שכתוב בשלחן ערוך אורח חיים^{לד} אם אינו נוטל ידיו אם תלמיד חכם הוא שוכח תלמודו,

(ל) שולחן ערוך הרב סימן קס"ה סעיף א'.

(לא) אחרונים סימן קס"ו.

(לב) שיעורי תורה להגאון הקדוש רבי אברהם חיים נאה זצ"ל - ושיעור כדי אכילת פרס על פי שיעור הגאון בעל חזון איש זצ"ל.

(לג) סימן קס"א סעיף א'.

(לד) חיי אדם סוף כלל מ'.

(לה) עיין פרטי הדינים בשולחן ערוך סימן קס"ד.

(לו) סימן ד' סעיף י"ח.

אם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו, וכתב האל"י רבה^{לז} דרצה לומר שנכנס בו רוח שטות ועל ידי זה בא לעבור עבירות רח"ל, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה^{לח} אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דהיינו שהיצר הרע שולט עליו להכשילו בעבירה ואינו מרגיש כלל שעובר עבירה, מפני שיש בו רוח שטות, ואחר כך יצטרך לסבול את עונשי ויסורי גיהנם רח"ל עד שיתמרקו עוונותיו, על כן צריכים ללמוד הלכות נטילת ידים בעיון גדול.

ידוע כי הרה"ק ר"ר שמעלקע מניקלשבורג זי"ע דקדק כל כך בנטילת ידיים לסעודה עד שהיו לו ג' מאות חומרות בנטילת ידים. ומובא בספר אורחות חיים^{לט} מהרה"ק ר' נחמן כהנא מספינקא ז"ל חתן הרה"ק בעל אמרי יוסף מספינקא זי"ע, שמעתי מכ"ק אדמו"ח זי"ע אשר שמע מפיו הקדוש של מרן אדמו"ר בעל דברי חיים מסאנץ אשר רבינו הקדוש רבי ר' שמעלקע מניקלשבורג היה לו שלוש מאות חומרות בנטילת ידים לאכילה, וחשב גם אחד מהם מים ששאבו עכו"ם.

* * *

גודל השכר של אמירת תהלים

**על ידי אמירת תהלים של איש פשוט מכפר -
הציל הבעל שם טוב הקדוש ישוב אחד מישראל**

בימי הבעל שם טוב נגזרה גזרה בשמים על מושב אחד של ישראל לכליון, קרא אליו הבעל שם טוב את חבריו, הצדיקים הנסתרים רבי מרדכי ורבי קהת, וטכס עצה כיצד לבטל את הגזרה. והבעל שם טוב עשה עליית נשמה, וראה כי

לז) סימן ד' סעיף קטן י"ג.

לח) סוטה דף ג' ע"א.

לט) שלחן ערוך אורח חיים סימן ד' סעיף י'

כבר נגזרה גזרה ואין להשיב. בהילוכו בחזרה דרך ההיכלות, ראה בהיכל אחד אור גדול ביותר. התבונן וראה כי זהו היכלו של איש כפרי אחד, שהוא גומר את התהלים חמש פעמים בכל יום, ואותיות התהלים מתנוצצות בהיכל זה. נסע הבעל שם טוב אל הכפרי הזה, ואמר לו: אלו היית יודע שבעולם הבא שלך תוכל להציל ישוב מישראל, היית עושה זאת? השיב הכפרי: - אם יש לי עולם הבא, אני נותנו במתנה להצלת אותו ישוב ונתבטלה הגזרה. (תמימי דרך). ובספר רבינו ישראל הבעל שם טוב (דף ס"ט) מובא המעשה באופן אחר קצת.

**הצדיק רבי יעקב קאפיל חסיד אמר כל יום תהלים
כשהיה מלובש עם תכריכים ושוכב בקבר וזכה לבן קדוש
שצדיקי הדור אמרו עליו שהוא משיח בן דוד**

רבי יעקב קאפיל חסיד אבי השושלת קאסעוו-וויזשניץ הי מתלמידיו של הבעל שם טוב הקדוש ואף הרבה להיות בעל תפילה בבית מדרשו של הבעל שם טוב, על גודל פרישותו וצדקתו מסופר, שבשעת פטירתו נתאספו החברא קדישא בביתו ודיברו אודות התכריכים, נענתה הרבנית ואמרה: תכריכיו מזומנים כבר כמה שנים ואין צורך בתכריכים חדשים. שאלו אנשי החברה קדישה היכן הם, אמרה להם הרבנית קדו למרתף שם הם נמצאים.

כשירדו אנשי החברה קדישה מצאו את התכריכים כדבריה ולידם נראה להם בור ארוך בצורת קבר, כשעלו שוב לביתו שאלו את הרבנית מה הקבר שראינו במרתף, נתייפחה הרבנית סיפרה: מאז נישאתי לבעלי זוכרת אני שבכל יום ויום היה נוהג לרדת למרתף וללבוש את התכריכים ולשכב בקבר זה כשתי שעות, שם למד פרקי תהלים.

שכר כי תצא - פרק מ"ט **ועונש** ריט

רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע - הוא משיח בן דוד

רבי מנחם מענדל מקאסוב היה בנו של רבי יעקב קאפיל חסיד הני"ל, ומסופר שכשהתארח פעם אצל גיסו הצדיק הקדוש רבי אורי מסטרעליסק הסבו שניהם לסעודת ראש חודש בצוותא עם עוד הרבה צדיקים, באמצע הסעודה הניח אחד הצדיקים את ידו על כתפו של הרב הצדיק רבי מנחם מענדיל, גער בו רבי אורי ואמר: הורד מהר את ידך מכתפו כי הוא משיח בן דוד.

(זכרון אשר דף ד')

סדר עונשי הנפש

הבאנו כאן מספר הקדוש מנורת המאור

(פרק ג, נר א, כלל א, חלק א סימן ד' א')

וחילקנו הענינים להקל על המעיין - וגם הוספנו הביאור נפש יהודה לפעמים בפנים)

עוד הוספנו הערות חדשות מגאוני וצדיקי הדורות מוסדי דור ודור אשר באורם נראה אור המאיר ומבהיק לזקנים עם נערים, הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו.

יש עבירות שבעבורם נפרעין מן האדם בדברים ידועים

יש לך עבירות אחרות שבעבורם נפרעין מן האדם בדברים ידועים, והיו למדין אותן מאסמכתא דקרא כדגרסינן במסכת שבת פרק במה מדליקין דף ל"ב, תניא רבי נתן אומר בעון נדרים אשתו של אדם מתה שנאמר (משלי כ"ב) אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתידך, רבי אומר בעון נדרים בנים מתים כשהם קטנים, שנאמר (קהלת ה') אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא למה יקצוף האלקים על קולך וחבל את מעשה ידיך, ואיזה הן מעשה ידיו של אדם הוי אומר בניו ובנותיו.

**בנים מתים חס ושלום בעון מזוזה, ציצית, נדרים,
ביטול תורה, ומריבה בתוך ביתו של אדם.**

תנו רבנן בעון נדרים בנים מתים דברי רבי אלעזר ברבי שמעון. רבי יהודה הנשיא אומר בעון ביטול תורה. בשלמא למאן דאמר בעון נדרים כדאמרן, אלא למאן דאמר בעון ביטול תורה מאי קרא דכתיב (ירמיה ב') לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו. רב נחמן בר יצחק אמר מאן דאמר בעון נדרים נמי מהכא לשוא על עסקי שוא. מכדי רבי יהודה הנשיא היינו רבי, ורבי בעון נדרים קאמר. לבתר דשמעה מרבי אלעזר בנו של רבי שמעון בן יוחאי.

פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי יוסי, חד אמר בעון מזוזה, וחד אמר בעון ביטול תורה. מאן דאמר בעון מזוזה קסבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו. ולמאן דאמר בעון ביטול תורה מקרא נדרש לפניו ולפני פניו. פליגי בה רבי מאיר ורבי יהודה, חד אמר בעון מזוזה, וחד אמר בעון ציצית. בשלמא למאן דאמר בעון מזוזה, דכתיב (דברים י"א) וכתבתם על מזוזות ביתך, וכתיב בתריה למען ירבו ימיכם וימי בניכם, אלא למאן דאמר בעון ציצית מאי טעמא, אמר רב כהנא ואיתימא שילא מרי דכתיב (ירמיה ב') גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים. רב נחמן בר יצחק אמר למאן דאמר בעון מזוזה נמי מהכא דכתיב "לא במחתרת מצאתים" שעשו פתחים כמחתרת. ואמרינן עלה תניא רבי נחמיה אומר בעון שנאת חנם (פירוש שלא ראה בו דבר עבירה שיהא מותר לשנאו ושונאו) מריבה רבה בתוך ביתו של אדם ואשתו מפלת נפלים ובניו ובנותיו מתים כשהם קטנים. רבי אלעזר בר יהודה אומר בעון חלה אין ברכה במכונס (פירוש באוצרות יין ושמן) ומארה משתלחת בשערים וזורעים ואחרים אוכלים אותם שנאמר (ויקרא כ"ו) אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה, אל תקרי בהלה אלא בחלה, כדכתיב וזרעתם לריק זרעתם וגו'. ואם נותנין

שכר - כי תצא - פרק מ"ט ועונש רכא

מתברכין שנאמר (יחזקאל מ"ד) וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכה אל ביתך.

בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרים והיוקר הווה והשכר אבד

בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעצרים מלהוריד טל ומטר והיוקר הווה והשכר אבד. ובני אדם רצים אחר הפרנסה ואינן מגיעין שנאמר (איוב כ"ד) ציה גם חוס יגזלו וגוי (פירש הקונטרס לשון צווי דברים שצויתי אתכם בשעת החוס היינו תרומות ומעשרות).

תנא דבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים, ואם נותנין מתברכין שנאמר (מלאכי ג') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די, מאי עד בלי די, אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. בעון גזל הגובאי עולה והרעב הווה, ובני אדם אוכלים בשר בניהם ובנותיהם שנאמר (עמוס ד') שמעו את הדבר הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון העושקות דלים הרוצצות אביונים האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה (פירוש מדבר על ראשי ישראל המתעים אותם), אמר רבא כגון הני נשי דבני מחוזא דאכלן ולא עבדן וכתיב (שם) הכיתי אתכם בשדפון ובירקון חרבות גנותיכם וכרמיכם ותאניכם וזיתיכם יאכל הגזם ולא שבתם עדי נאם ה', וכתיב (יואל א') יתר הגזם אכל הרבה וגוי' (פירוש בתוכחות ישעיה על מתעי ישראל) כתיב (ישעיה ט') ויגזור על ימין ורעב ויאכל על שמאל ולא שבעו איש בשר זרועו יאכלו. אל תקרי זרועו אלא זרעו.

רכב שֵׁכַר - כי תצא - פרק מ"ט ועונש

בעון עינוי הדין (פירוש שמאחרים את הדין מלדונו לא לשם שמים אלא לאחר שהוברר להם משהין אותו) ועוות הדין (פירוש שלא היו מתונין בדין לעיין בו כל צרכו ומתקלקל מאליו), ובעון ביטול תורה חרב וביזה רבה ודבר ובצורת בא ובני אדם אוכלים ואינם שבעים ואוכלים לחמם במשקל, דכתיב (ויקרא כ"ו) והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית וגוי, ואין ברית אלא תורה שנאמר (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה וגוי, וכתיב (ויקרא כ"ו) בשברי לכם מטה לחם, וכתיב יען וביען במשפטי מאסו (פירוש ענוי ועוות וקלקול).

בעון שבועת שוא ושבועת שקר וחילול השם וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממים

בעון שבועת שוא ושבועת שקר (שבועת שוא פירוש הקונטרס לשון הבל המשנה את הידוע, כגון על האיש שהוא אשה, ושבועת שקר שאין בדאותו ניכר ומאמין שקר לבריות), וחילול השם (פירוש: אדם גדול שבני אדם למדין ממנו והוא אינו נוהר במעשיו ונמצא שהקטנים מזלזלים בתורה על ידו ואומרים: מבין זה שאין ממש בתורה ובמצוות ונמצא השם מתחלל ונעשה דברו חולין). וחילול שבת, חיה רעה רבה ובהמה כלה ובני אדם מתמעטין והדרכים משתוממים, שנאמר: ואם באלה לא תוסרו לי (שם שם - כ"ג). אל תקרי "בְּאֵלֶּה" אלא "בְּאֵלֶּה". וכתוב: "והשלחתי בכם את חית השדה" וגומר (שם שם כ"ב). וכתוב בשבועת שקר: "ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת" (שם י"ט, י"ב). ובחילול השם כתיב: "ולא תחללו את שם קדשי" (שם כ"ב ל"ב), ובחילול שבת כתיב "מחלליה מות יומת" (שמות ל"א י"ד). וילפינן חילול חילול משבועת שקר.

* * *

**קדושת ארץ ישראל גבוה מאוד, שצריך להיות
ירא שמים כפלי כפלים ממה שהוא בחוץ לארץ,
וצריך לדעת כי בבית המלך הוא יושב.**

בעל החרדים זצ"ל כתב וזה לשונו: כל אדם יחרד בבואו אל
ארץ ישראל להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהוא
בחוץ לארץ, וידע כי בבית המלך הוא יושב, עכ"ל.

וידוע דברא מזכה אבא ואמא וכן תלמיד לרבו. על כן הורים
המניחים בנים ההולכים בדרכיהם הרי הם כאילו לא
מתו, וכמו שאמרו חכז"ל^מ כל המניח בן כמותו כאילו לא מת,
וברא בעשותו מצות ה'^{מא} עושה נחת רוח לאבא ואמא^{מב}

(מ) עיין ב"ב (דף קט"ז ע"א): דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו
שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה, עכ"ל, עיי"ש
בארוכה, ובחדא"ג מהרש"א שם.

ועיין ב"ר (פמ"ט, ה), וז"ל: כל מי שיש לו בן יגע בתורה כאילו
לא מת בו, עכ"ל. וכ"ה בתנחומא באבער תולדות א'. פס"ז עה"פ
(וירא יח, יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו
ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט גר'.

(מא) עיין סנהדרין דף ק"ד ע"א. זהר פ' וירא (דף קט"ו סע"א).
תוספת לזהר ח"ב (דף רע"ג ריש ע"ב). פ' אחרי (דף נ"ז רע"א). ז"ח
פ' יתרו (דף ל"ה ריש ע"ד). קונטרס "חסדי עולם" (להר"ר ראובן
מרגליות) שבסוף ס' חסידים (הוצאת הנ"ל) לסימן תר"ה (ע'
תקצ"א ואילך).

(מב) וראיתי מעשה נפלא, ומעשה שהי' כך הי':

במדינת ליטא בדורות הראשונים הי' אדמו"ר אחד מפורסם
בחסידות ושמו רבי זונדיל החסיד, ובאותם הזמנים הי' קשה מאד
לנסוע מעיר לעיר מפני שלא הי' לא מסילת ברזל, אלא הנסיעה
היתה ע"י שיירת עגלות ובדרכים מסוכנות, והשיירה היתה יוצאת
רק פעם בשבוע. נתפרסמה השמועה כי רבי זונדיל מגדל יתומים
ומלמד אותם תורה, שמע בחור אחד יתום מאביו שנפשו חשקה
בתורה ולא הי' מי שילמד אותו. אמר לאמו שהוא רוצה ללכת

אצל האדמו"ר הזה. מובן שאמו לא רצתה. סוף-כל-סוף פייס אותה, ומפני עניותו הלך רגלי עד שהגיע אצל הרבי הנ"ל וישב שם במשך חדשים ונהי' כאחד מבני ביתו.

כל חצי שנה הי' הולך לבקר את אמו, בעת מועדים וחגים, כגון בפסח ובסוכות. לאחר שנתיים בעת חזרתו מביתו אל הרבי טעה בדרכו ונכנס למדבר שמש ולא ידע איפוא הוא נמצא, בינתיים ירד הערב והי' מפחד מלסטים וגם מהחיות, והי' בוכה ומתפלל אל ה', ופתאום ראה מרחוק איזה פלטין אחד יפה ותיכף רץ בשמחה רבה אל המקום עד שהגיע לדלת, ופתאום נודעזע וחזר אחורנית.

והנה יצא קול מהפלטין וקרא: אפרים, אפרים בא הנה, כששמע הבחור שקוראים לו לא הי' לו ברירה אחרת וניגש ליד הדלת, והסתכל בפנים הפלטין וראה שם אולם גדול, ובתוכו שולחן ארוך כפי גודל המקום ומסביב לשולחן יושבים זקנים וישישים וכל אחד ואחד דומה למלאך ה' צבאות ובאמצע השולחן הי' יושב הזקן שכולם ואמר לו: בני אולי אתה רוצה לראות את רבך רבי זונדיל החסיד.

והבחור מרוב הפחד נתפס לשונו ונרעדו ברכיו ולא יכול לעמוד, ופתאום שמע קול קורא רבי זונדיל רבי זונדיל בא הנה, וראה הבחור, שרבי זונדיל בא מעוטף בטלית ומוכתר בתפילין כמו שהוא מכירו והוציא הזקן את ר' זונדיל החוצה, ושם על יד הדלת היו שני כלבים שחורים והזקן רמו לכלבים, ומיד התנפלו הכלבים על רבי זונדיל החסיד וקרעו אותו לגזרים.

כשראה תלמידו כך נפל ונתעלף ולא ידע למה זה. בא אחד מהזקנים והשיב נשמתו, אמר לו בני אולי לא ראית טוב, ואתה רוצה לראות את רבך שוב, עוד פעם קרא רבי זונדיל רבי זונדיל, והנה אפרים רואה שרבו בא מעוטף בטלית ומוכתר בתפילין, ושוב רמוזו לכלבים והתנפלו על רבי זונדיל והרגו אותו כבראשונה במיתה משונה שעשו כל גופו לגזרים. שוב תלמידו נפל ומת בו במקום, שוב החזירו את רוחו ונשמתו של הבחור והכניסו אותו בתוך האולם.

שאל ממנו הזקן הישיש מה למדת ממנו, ועל איזה מצוה אתה מחזיק יותר מכולם, והבחור מרוב פחדו אינו משיב. פתחו התיק שלו וראו רשום בתוך התיק שהבחור אפרים תלמידו של רבי זונדיל מדקדק במצות ציצית* יותר ויותר. אז אמרו לו תוציא הטלית קטן שלך ונראה אם זה כשר, והוא עומד כמת לפנייהם ולא הי' מזוי לא רגל ולא יד, אז הוציאו הטלית קטן שעליו ומצאוהו שפסול, אמרו לו זהו המצוה שחביב עלייך? תיכף הוציאו אותו החוצה רמזו לכלבים והתנפלו עליו והוציאו לו את שתי העינים של הבחור וקרעו לו את שתי רגליו ונפל כמת ארצה בוכה וצועק אמא אמא אבא אבא, תרחמו עלי, וכיוצא תפלות של בכי. פתאום בא אחד מהישישים וספר בידו ואמר לו אם אתה לא מקיים וראיתם אותו למה לך עינים.

(* בספר קדושת לוי (על פרקי אבות) כתב, ידוע שיש צדיקים אשר המה צדיקים לעבוד על הגורים גורי עצים ואש הגיהנם, כדי להעלות משם נשמתן של רשעים שיש להם איזה שייכות בשריש נשמת הצדיק, ומדי עברו מתרבים בו בהצדיק ומצפצפיץ ועולין. והוא ענין מאמר רז"ל שיהי' לכל אחד מישראל שני אלפים ות"ת עבדים מאומות העולם, והוא כי ע"י קיום מצות ציצית כתיקונה, יעלו עם הצדיק המקיימה שני אלפים ות"ת ניצוצות הקדושות מעמקי הקליפות. ובספר מדרש תלפיות (אות כ') כתב בשם הרב הגדול המקובל האלקי כמהור"ר אברהם היכני זצ"ל שיקח הציציות בידו וישים אותם נגד לבו ועיניו שם עד שיאמר "ותורתך ודברך ישם על לבו" וישק אותם משום דיש"ם כר"ת יהי"ה שם"ה" מבורך שהוא השם הוי"ה הרמזו בכל ציצית, דשמונה חומים שזורים הם י"ו וחמשה קשרים כפולים הרי עשרה עולה כ"ו בשם הוי"ה. ועי' באה"ט ס"ג נ"ט סק"ג.

עוד כתב שם (באות כ') מעם שמנשקין הציצית בלעד קיימת, כי "לעד" עולה ק"ד כמספר הציצית שעולים ק"ד, כי ארבע פעמים שמונה עולה ל"ב וכל ל"ב חומים הם שזורים, ב' פעמים ל"ב עולה ס"ד, וחמשה קשרים כפולים בכל ציצית שהם עשרים קשרים בכל ציצית עולים ארבעים, מ' וס"ד עולה ק"ד, באופן שתיבת לעד עולה מנין הציצית.

ובספר רפאל המלאך (אות צ') מביא שמצית ציצית יש בה סגולה גדולה לכמה ענינים ושקולה כתר"ג מצות, ומצלת האדם מן החטא, ומשמרתו מכל רע, וכמו מוזהר לבית כן ציצית לגוף. כי היא הנותנת לאדם את הכח של אור מקיף, אבל זאת רעה חולש שאף אחד מאלף אינו מקיים מצות ציצית כראוי, כי מלבד זה שחסר מצות תכלת, אבל גם מצות לבן אינו מקיים, כי כמה דקדוק דינים יש במצות ציצית כמבואר בשלחן ערוך, וצריך לזכור העיקר שצריך להיות גדול הציצית נוטף על הכנף, והרין מבואר היטב כסידור הרב הרו"ש זצוקלה"ה איך לעשות עצה על ידי התקשרות חוט של תפירה שהציצית יהיו נוטפין תמיד על הכנף. ועוד יש עצה טובה יותר קלה דהיינו שמשוך את הגדיל אל הנקב ויעשה חוט תפירה שנקרא "פעקילקא" על הגדיל סמוך אל הנקב. וכך יהי' הגדיל תמיד תחת חוט התפירה ולא יזוז משם, ולא לחנם אמרו במסכת שבת, כל הוהרי במצות ציצית וזכה ומשמשין לו כ' אלפים ות"ת עבדים. וכבר נשאלתי מאת משיביל אחד, הלא כמעט כל היהודים בערך עשרת מיליאן לובשים ציצית ומאין יהיו כל כך עבדים בעולם. אבל האמת הוא שצריך לבקש אחד בעיר ושנים במשפחה אשר יהי' זהו רב במצות ציצית שיקיים המצוה כראוי בכל פרט"ו ודקדוק"ו, ואנכי רוצה לזכות את הרבים בעצתי, וכל השומע לי יענם לו, עכ"ל.

ובספר "מעמי המנהגים" דף תקסט מביא בשם הצדיק הקדוש מוהר"ר יעקב יצחק מלובלין זצוק"ל, סגולה לחולה, להסתכל על הציצית, ע"כ.

רכו שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

בחייהם וגם לאחר מותם, ובשכר זה ינצלו הוריו מדינה של גיהנום ויזכו ליום שכולו טוב וליום שכולו ארוך.

ולכן אם עושים דבר טוב לשמו ולזכרו יכולה נשמתו ללכת מחיל אל חיל בעולם העליון ע"י התורה והתפלה והמצוות שעושים הילדים והנכדים שעולים למעלה.

החפץ-חיים אמר: **בני אדם בדרך כלל דואגים תמיד איך לחיות בתנאים יותר טובים, אבל אינם**

כעבור איזה רגעים בא רבי זונדיל ואמר לו בני אל תבכה ולא תצטער, תדע כי כל מה שראית אמת הדבר ולא חלום. תיכף ריפא לו את העינים והרגלים ואמר לו בני לאחר שאתה הלכת לביתך מיתתי היתה פתאומית ודנין אותי כמו שאתה ראית, ולא תחשוב שמצאו בי שום עולה ח"ו, אלא כל העונש הזה בא לי עבור יתומה אחת שנתנה לי כסף לשמור, ועכשיו היא רוצה להתחתן, ובאה אצל אשתי ודורשת הכסף, ואשתי אינה יודעת איפוא מונח הכסף. ועל כל דמעה של היתומה דנים אותי באופן כזה, לכן גלגלו עלי רחמים מן השמים שתבוא אתה הנה כדי שתציל את נפשי מהצער הזה.

ואתה בני, תקום תיכף תלך לביתי ותחפור תחת מטתי מצד הראש ותמצא שם בתוך כלי אחד הכסף של היתומה ותתן לה.

אמר לו התלמיד, רבי אפוא אני נמצא, אמר לו הנה אתה נמצא קרוב לעיר, פתח עיניו וראה חומת העיר, תיכף רץ לבית הרבי וראה את היתומה בוכה ודורשת כספה, תיכף נכנס לבית הרבי והוציא את הכסף שלה ומסר בידה, ובלילה בא הרבי בחלום ואמר לו תנוח נפשך בגורל הצדיקים לאחר אריכות ימים ע"כ המעשה.

וכאן אנו רואים שגודל הזכות של ברא מזכה אבא [ואמא] ותלמיד מזכה לרבו, וממילא ההורים המניחים בנים ההולכים בדרכיהם כאילו לא מתו. ולכן אם עושים דבר טוב לשמה ולזכרה יכולה להיות נשמתה הולכת מחיל אל חיל בעולם העליון ע"י התורה והתפלה שעולים למעלה ע"י העומדים ומתפללים בבית המדרש.

חושבים על המיתה איך למות ומה לקחת לעולם-הבא. ובאמת ספק גדול הוא האם ישיגו את החיים הטובים, אבל אין ספק, כי בודאי יגיעו למיתה ועליהם להתכונן לזה.

עלינו לעסוק ברפואות להציל הנפשות מיד בלי דיחוי - חיוב התוכחה מוטלת גם על איש צעיר לימים

היות שמצאתי כתוב בתורה ומפורש בדברי חז"ל גודל מעלת המזכה הרבים והעוסק בפעולות שאפשר שעל ידם יסובב להשפיל רוח הטומאה שנתפשטה בעולם, ולרום כבוד שמים המחולל בעוה"ר ובפרט בדור זה שרוח החנופה כיסה ארץ ורבים מכניסין דבריהם לבל להוכיח ולזעוק מרה על מכשולי הרבים, ואמרו ז"ל בשעת המכניסין פזר ולא לטמון ידו בצלחת ולהתעטף במעשה הענוה ולומר ימים דברו, מנהיגי ישראל הזקנים להם יאות לעמוד בפרץ ולגדור גדר.

אמנם על כל איש ישראל מוטל לעשות למען כבוד השם כמ"ש הגה"צ בעל חפץ חיים שליט"א [זצ"ל], והנה כהיום שנתרבה בעוה"ר פרצות גדולות בקיום מצות ד' והוא ממש כאש בוער, ורוצה לכלות כל חלקה טובה, מצוה רבה שימצא בכל עיר כנגדה חבורה של יראי השם שיראו להחזיק הדל בכל נפשם, וכמו שמלפנים שלא הי' הדלקות מצויות הי' דין במה שנקבע מאת הממשלה צבא אחד של מכבים וכהיום שהדלקות מצויות נמצאים בכל עיר מתנדבים לזה, וכן בענין אש היצר מלפנים היו די אנשים מיוחדים בכל דור שבכח דבריהם הקדושים היו מכבים אש היצר והיום שבעוה"ר הדליקה מצויה מאוד צריך להמצא בכל עיר מתנדבים לזה, וזמננו דומה לעת אשר שלט ר"ל מחלת החולי רע שהרפואה הוא לשפשף הגוף בכח לעורר את כח החיים אשר בקרבנו ויחזור עי"ז לבריאותו כמו כן בעוה"ר שולטת כעת רוח הכפירה והמינות בעולם ועלינו לעסוק ברפואות להציל

הנפשות והחלש יאמר גבור אני ונחזק איש את רעהו לבל נכשל ברוח הרעה ע"כ.

האנשים המרפים לב המשתדלים בחיזוק הדת הם שלוחי הסטרא אחרא

ועתה בימינו נתקיים הכתוב השמן לב העם הזה שלבבנו אטום ומכוסה עד שאין אנו מרגישים בגודל חליית נפשנו. וגם אם נתעורר רוח טהרה וקדושה ועבר רוח קנאה בלב איזה יחידים כי נודעה להם החטאת והפשע כי רבה הוא ומתאמצים להרים המכשולים מדרך עמנו, אבל בהתאסף ראשי עם יחד ויבא גם השטן בתוכם ויהי לרוח שקר בפי שלוחיו ואנשי חילו [ולפעמים מצליח מעשה שטן להתלבש גם בתי"ח או בהרב] וישם דבר בפיו לאמור, כדבריכם כן הוא, אבל בעו"ה בדור הזה ואנשים כאלה אי אפשר לתקן מאומה, כי אינם מקשיבים הרפו לכם כי כל המעשים לא יועילו ולא יצילו, ולפעמים כשרואה הבעל דבר שתירוץ זה לא יתקבל, מכריז ואומר נתבונן בדבר ימים או עשור אולי יעלה לנו זמן מוכשר לתקן וכך יתחמץ המצוה עד אשר יתקרר לב היחידים וכיון שנדחה נדחה, והמכשולים מתרבים מיום אל יום ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו ברוחניות ובגשמיות כי הא בהא תלי', ומקרא מלא כתוב אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם בעתם וכו' ואם לא תשמעו וכו'.

ולבאר גודל הלחץ והדחק בגשמיות אך למותר הוא כי עין רואה והאוזן שומעת העוני והמחסור וחלאים רבים ורעים המתרבים מידי יום ביומו, וקול שועת בת עמי נשמע מארץ מרחקים, הדי' אין בישראל מדוע עלה הפורץ עלינו בגזירותיו הקשות והאכזריות ר"ל.

שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש רכט

אמנם שפל מצבנו ברוחניות עלינו לספר ולפרש כי מתחבולות היצר להסיח דעתנו מזה, התבוננו אחי וראו כי חזות קשה נתקיים בימינו נבואת דניאל איש חמודות (דניאל י"ב) יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו וכמ"ש בס' ברית מנוחה שכאשר האור בא אזי החשך מתאמץ מאוד ויעלה כי המשחיתים מתפשטים בעולם, וזה רמז הגאולה שכאשר יבא יתאמץ הגלות, ורבים מהמשכילים יכשלו בראותם בלבול הגלות וצרות הגדולות וכו' ואמר הכתוב ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע שיושיעם הקב"ה ברוב רחמיו ואשרי האדם המחזיק בתומתו בימים אלו ללכת בדרך הטובה ע"כ. (קומי אורי).

ההבדל בין דורינו לדורות שעברו עלינו ללמוד מהם

ואנא אחי נתבונן ונראה מה בין דור שלפנינו לדורנו שמעתי אומרים שמנהיגי ישראל ורבניהם בדור שלפנינו חששו למעשה שמי שמלמד את בניו חכמות חיצוניות הרי הוא מנסך יין במגעו, וחותני זקני הגה"צ בעל דע"ס עשה קידוש על החלות כשלא הי' נמצא יין אלא אצל אנשים כאלו, ואמר שנוהג כן ממעשה שהי' [והיא מפורסמת בישראל], פ"א נסע הגאון החתן סופר זצ"ל במסילת הברזל ונזדמן עם איש אחד מעירנו מיהאלעוויטץ ואיש זה הי' מנכבדי העיר ודברו בענינים שונים ובתוך השיחים שאלו הגאון זצ"ל אם יש לו בנים והיכן הם לומדים השיבו הבע"ב אחד לומד בעיר הבירה פעסט בחכמות חיצוניות וקפץ הגאון ממקומו ואמר אתרחק מהפושע המנסך יין במגעו [ופשוט הוא שאם שבו לתקן מה שבידם ולהתחרט על העבר שתשובתם מועלת].

ועתה בעווננו בדורינו, עשר מעלות אחרונות ירדנו, רבים גם מהמחזיקים עצמם לת"ח ויראי השם נותנים מבניהם ללמוד חכמות חיצוניות וישנם מקומות שכל כך נפלו שבי ביד

רל שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

הסט"א שגם מנהיגם הרב שלהם לוקח לבתו חתן בור ריק מתורה ויראת שמים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו והוא מלא וגדוש בדעות כוזבות ורוח מינות וכפירות כי כשזה נופל זה קם.

ואם ישאל השואל את חבירו התועה מדרך השכל, מדוע אתה עושה הדבר הרע הזה, הלא אביך היי ירא השם, ועתה הנך תלמיד גאון וצדיק פלוני שמסר נפשו למנוע נערי בני ישראל מלהכשל באלה המים הזדונים מים המאררים המעבירים את האדם מדעת קונו, דע כי יתבע הקב"ה דם זרעיותך מידך ומה תענה ליום פקודה, ותשובתו הנבערה לא טוב אנכי מת"ח פלוני או הרב שלוקח חתן כזה לבנותיו או שנכדיו עוסקים בחכמות חיצוניות ואינו די שאינו מוחה בהם אף גם זאת שמתפאר ומשתבח בהם [אוי ואבוי לדור שכך עלתה בימיו].

והגם שתירוץ כזה הבל הוא שאינו מתורץ בזה הת"ח כי דבר המפורסם לאיסור אין לשמוע להקל אפילו לנביא כמ"ש ז"ל [יבמות ק"ב] אפי' יבא אליי ויאמר חולצין במנעל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל.

אבל על כל זה רבנים כאלה הם כמדיחים ומסיתים את עם ד' לעבור על מצותיו והם המשפילים כבוד התורה ולומדי' והם המסבבים צרות רבות ורעות על עם ד', ואפילו החרדים נתפסים בעונם משום שלא הוכיחום כראוי.

ועל מנהיגים כאלו ניבא ירמי' בדבר ד' "הוי רועים מאבדים ומפיצים צאן מרעיתי נאם ד' לכן כה אמר ד' אלקי ישראל על הרועים את עמי אתם הפיצתם את צאני ותדיחם ולא פקדתם אותם הנני פוקד עליכם ועל רוע מעלליכם נאם ד' ואני אקבץ את שארית צאני מכל ארצות אשר הדחתי אותם שם".

שכר - כי תצא - פרק מ"ט ועונש רלא

ואל תתמה על החפץ איך יטעה תלמיד חכם או רב באיסור הגדול הזה הלא הוא חריף ובקי לתרץ דברי רמב"ם החמורות ואיך אשתמטתי משנה מפורשת באבות כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

בא וראה מה שכתוב בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף פרשת נשא בשם חכם, **כי עתה התחכם היצר לבל יצטרך לפתות היחידים על כן הוא עורך מלחמה וקרב עם אדם גדול שאם ילכוד אותו ברשת נלכדו עמו המון רב כי לומדים ממעשיו שאינם הגונים.**

ומזה הטעם גם כן נראה לפעמים בעוה"ר חכם וזקן או רב ורבי בשעה שעומדין להתפלל בבית הכנסת ובימה"ד בוש לא יבושו לפער פיהם ולהרבות בדבורים כדרך הכסילים, גם בחזרת הש"ץ התפלה וקריאת התורה, הגם שהא איסור חמור מפורש בש"ע בלי שום חולק ואעפ"כ קבר פתוח גרונם ואפילו באמירת קדיש שהוא התפלה היותר חשובה על התגלות כבוד מלכות השם במהרה שהוא הישועה הכללית על כל הברואים הגם שהוא דבר המובן לכל בעל שכל פשוט כי חציפותא כלפי שמיא הוא חוץ העונש החמור על עבירה זו ר"ל כמבואר בש"ע ובדברי חז"ל בכמה מקומות, ואין זה אלא כנזכר לעיל שהיצר מתאמץ להכשיל אנשים חשובים כי על ידם מכשיל ומדיח עם רב מישראל.

המתעסקים להקמת הדת על תילה מגינים על כלל ישראל מחרון אף בעולם.

ודע שבעת שנתרבו מפירי הדת בעולם התרבה החרון אף בעולם אבל כשימצאון אנשים שמתחזקים עבור כבוד ד' להקים הדת הוא הגנה על כלל ישראל כמו שמצינו בתורה בשבט לוי אחר שהקימו דבר ד' כאשר אמר להם משה, כתוב אח"כ ועתה אעלה אל ד' אולי אכפרה בעד חטאתכם, וכתוב

רלב שכר כי תצא - פרק מ"ט ועונש

בתורה אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים וכו' ואלה יעמדו על הקללה וכו' ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן ואמרו ז"ל כל הארורים פתחו מתחלה בברכה וא"כ אמרו מתחילה ברוך המקים את דברי התורה וכל איש ישראל ענו על זה אמן, **נמצא שכל המשתדל להקים דת התורה מתברך מפי הכהנים והלויים וששים ריבוא ישראל בהסכמת אדון העולם וכי יש לך ברכה טובה כזו, ולהיפך להיפך, מתקלל מפי כל ח"ו, ועבור זה חסר ההשפעה על כלל ישראל ובזכות שנשתדל בהחזקת הדת יחול עלינו הברכה, שנאמרה מפי הכהנים והלויים וששים ריבוא ישראל בהסכמת בוראינו יתברך.**

גם המתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית.

ומפני שיסוד גדול להחזקת הדת ולזהירות בקיום מצות ד' הוא ההתנהגות הרב אב"ד והבי"ד, אם חזקים המה באמונת השי"ת ולבם נכון עמו ומרוחקים המה ובני ביתם ממנהגים החדשים, ומהמאדעס הרעות אזי המה לעמוד ברזל לחומת נחושת ולהסיר מכשול מדרך עם ד' לעמוד בפרץ ולגדור גדר ושלו' על ישראל.

לא כן **אם רפויים המה באמונת השם יתברך**, והמה בעצמם מהנכשלים והנפילים אשר המה בארץ **ומתירים מנהגים חדשים ומטהרים את השרץ, אזי אלה מתעי בני ישראל ומדיחיהם היותר גדולים כמובן**, ולא לחנם אמרו רבותינו ז"ל כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשירה אצל מזבח ה'.

ועל כן העתקתי מאמרים אחדים מדברי רבותינו ז"ל המדברים בענין זה, כי דבר גדול הוא, לידע ולהודיע ולהיזהר בעת בחירת רב וכיוצא בו לדרוש ולחקור שלא יהיו מהמתחדשים והמכשילים ח"ו.

הכל תלוי בהזרכת המנהיג

ידוע שמנהיגי העדה נקראים עינים וכדכתיב ונעלם דבר מעיני העדה ואם הם מסיחים דעתם מהורותם דרך ד' נחשבו בני העדה כמו ההולך בדרך בעצימת עינים שהוא עלול לבא ח"ו לידי סכנה ליפול באחת הפחתים, כן בעניננו אם מנהיגי העדה מעלימים עיניהם מלהורותם ולהדריכם בדרך ד' אזי עלול ההמון לבא ח"ו לידי סכנת מות ע"י עבירות של חייבי כריתות וכו' וד' ירחם. (חזה"ד).

אם המנהיג מקצר לעצמו עבור בני דורו אשרי לו ואשרי לדורו. אבל אם המנהיג אינו מקצר לעצמו אזי כל הפירצות שנתהוו עי"כ, על ידו הם, ועל שמו נקראים.

אם המנהיג הוא ירא ד' באמת, וכל עשרו והצלחתו הוא אם יכול לסבב להרבות עבדי ד' ולהגדיל התורה ולהאדירה מש"ה כמה טרחות ויגיעות לטלטול דרכים והשתדלות עושה עבור כן, וגם תפלות בדמע שופך לפני ד' שיהי בעזרו שיזכה שיהיו דבריו נשמעים לעבודתו וליראתו ומקצר לנפשו בהשגת התורה, אז אשרי לו ולדורו אלו המסתופפים בצלו והחונים תחת דגלו, משום שגורם להם בהנהגתו הטובה לזכותם ולהיותם עבדי ד' באמת, אבל אם המנהיג הוא מונע בר וצר עין לגמול עמהם חסד של אמת, ואינו רוצה לחסר נפשו עבורם, אזי יש לקונן אוי ואבוי לעניי הצאן, שהמה כיתומים בלא אב, ותוכחות מוסר היוצא מזה שלא לחנם אמר שלמה נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו.

הכוונה אותו המנהיג שהוא צר עין מלבטל לימודו ועבודתו, ועי"כ אינו טורח להדריך ולנהל עם ד' בדרכי התורה והיראה, ומינה כמה פירצות והריסות וקרעים של תורה מסתעפים מזה, לא ידמה זה המנהיג כי באותו יקח הכל במה שמלא כרסו מש"ס ופוסקים, אמנם כל אותן פירצות שנתהוו

והדמים שנשפכין ע"י העלמות עינו מהדרכתן יהו נקראים על שמו וינוכה לו מתורתו וזכיותיו ואולי שיצא נקי באלה עבור כי דמן של ישראל יקר בעיני ד' **וזה כי חסר יבאנו**. (בא"ד).

תוכחה למנהיגים שאינם משגיחים על עדת ה' כראוי.

מכאן תוכחה לכמה מנהיגים הגם שהמה יראי השם באמת, שאינם משגיחים על עדת ד' צאן קדשים כראוי, ורק כל דאגתם לשקוד על דלתי בימה"ד למלאת נפשם בנגלה ובנסתר, והמון עם הולכים בחושך והגם שידרוש בכל שבת חריפות אטו הקב"ה חדי בפלפול כזה, אם בכל השווקים מחללים ש"ק בפרהסיא, ובכל רחובות תערובות אנשים ונשים בסוד משחקים, ועבירה זו נחשב להם כהיתר עבור שמעולם לא שמעו חומר הענין, כי מי מהמון עם הגם שהם יראים שידעו חומר ענין פגם ברית דהיינו שיהי' נזהר לשמור עינו מלהסתכל בנשים ולשמור פיו מלדבר נבלה, ומכש"כ בימי הבחרות שאש התאוה גדולה עד מאוד וביום הדין כשידונו אותם בעונשים נוראים הראויים על עון של רציחות ושפיכת דמים יזעקו, דיין האמת, הלא מעולם לא עשינו זאת, ואז יגידו להם כי ע"י ישיבת **סוד משחקים בתערובות נשים ובתולות וחיבוק ונישוק ומקשה עצמו לדעת גרמו לשפוך זרעם והן המה דם נקי אשר שפכו, ואז יבכו בכי רב ויאמר** אוי לנו כי שקר נחלו אבותנו הן המה הרועים והמנהיגים הרעים שבהעלמת עיניהם מללמד אותנו גרמו לנו כל הרעה הזאת בוחן כליות יודע הנסתרות גלוי וידוע לפניך שמעולם לא עוררנו אדם להודיענו גודל העבירה הזאת וכן הרבה כיוצא באלו. (שם).

בעזרת השם יתברך

פרק נ"ג

• האזינו •

בפרק הזה יבואר בעזרת השם יתברך:

מה' מצעדי גבר כוננו - מעשה באחד שבא בגלגול על שרצה להכשיל את אחד באשת איש - מעלת וחיוב מצות תוכחה מספר פלא יועץ - כל ישראל ערבים זה לזה מי שרואה חבירו עובר עבירה ואינו מוכיחו, כאילו הוא עשאה ונענש תחילה - מי שלא הוכיח את חבירו ומת בעון ההוא חשוב כאילו הרגו - או לנו מיום הדין ומיום התוכחה, כי יפקוד השם על מצות התוכחה - מה נענה ומה נאמר - בדבר המפורש בתורה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין אלא חייב להודיעם מלהוכיחם - מצות התוכחה אפשר לקיים גם אחר מותו על ידי חיבור ספרים - המוכיח מקיים גם מצות צדקה וחסד בזה - שמציל נפש חבירו מרדת שחת - חובה על כל אחד מישראל להוכיח את חבירו מפני שכל ישראל ערבים - תפלה מיוחדת למי שנמנע מלהוכיח.

תוכן העניינים

של פרק נ'

- א. שער האמונה ויראת שמים רמא
- ב. המפתח לחידת החיים היא האמונה בחיי העולמים! האמונה אינה יודעת ממיתה! הנפטר - חי הוא! רמא
- ג. הסברה להאמונה בהשאת הנפש רמא
- ד. הנפש קיימת לעולם, על ידי מעשה המצוות והיא מקבלת שכר נצחי רמב
- ה. ההבדל בין האדם לשאר בעלי החיים... ומותר האדם מן הבהמה... (קהלת ג, יט) קיים הבדל מהותי בין האדם לשאר בעלי החיים רמג
- ו. השכר והעונש בעולם הבא רמג
- ז. הדרך הנכון בלימוד ענייני שכר ועונש להרבים רמד
- ח. ליקוט מהנהגות וצוואת צדיקי יסודי עולם מוסדי דור ודור אשר באורם נראה אור המאיר ומבהיק לזקנים עם נערים, הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו בענייני תוכחה בשכר ועונש וזיכוי הרבים רמד

- ט.** התוכחה לרבים יהי' באופן שיכלול עצמו גם כן..... רמז
- י.** להתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה וירגילו להוכיח זה את זה רמה
- יא.** להוכיח את חבריו גם אם אין דבריו נשמעים יעשה את שלו..... רמה
- יב.** להוכיח רק בלשון רכה..... רמה
- יג.** לאהוב מאד את המוכיחים..... רמה
- יד.** להוכיחו בינו לבין עצמו..... רמז
- טו.** הגם שיתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה, יוכיח אחד את השני על הרשעתם..... רמז
- טז.** הנהגות טובות מרבינו הקדוש רבי חיים פאלאג'י..... רמז
- יז.** להוכיח רק בדרך פיוס ובחשאי שלא ישמע אדם זולתו..... רמז
- יח.** להוציא השנאה מהלב והוא בכלל מצות תוכחה להוכיח את חבריו מדוע עשה לו ככה..... רמז
- יט.** להוכיח את חבריו על עוול שעשה לו, בסתר בנחת ובלשון רכה..... רמז
- כ.** הדרך להוכיח ומה יוכיח..... רמז
- כא.** האדם מחוייב בתוכחת עצמו על ידי לימוד ספרי מוסר..... רמח
- כב.** להטיף דברי מוסר וסיפורי אבותינו הקדושים בשולחן שבת וי"ט לילדים וצאצאים..... רמח
- כג.** כדי להוכיח צריך התחכמות..... רמח
- כד.** יוכיח בנחת וברכות כאילו מוכיח את רבו..... רמח

שכר**תוכן****ועונש רלט**

- כה.** להוכיח באמרי נועם פעם אחר פעם עד שיכנסו הדברים..... רמט
- כו.** חלק מהדרשות ברכים יהי' תוכחת מוסר ויראת שמים..... רמט
- כז.** להיות זהיר במצות תוכחה..... רמט
- כח.** להשתדל לתקן גם חבירו בדרך הראוי..... רמט
- כט.** יחזור על כבוד קונו ולא יחוס על כבודו בתוכחה..... רנ
- ל.** להוכיח אנשי ביתו יום אחד בשבוע חצי שעה..... רנ
- לא.** להוכיח אחרים שגם הם יוכיחו לאחרים להיות זריז מאוד
דברים הללו..... רנ
- לב.** תוכחה כל המקבל יש להוכיחו..... רנא
- לג.** להוכיח בינו לבין עצמכם, לומר שאתה אוהבו וכל רצונך
להרחיקו מנזק ולהכניסו תחת כנפי השכינה..... רנא
- לד.** לשמוח בשמיעת תוכחה..... רנא
- לה.** להוכיח עמיתו..... רנא
- לו.** מדיני תוכחה..... רנב
- לז.** שיער הגלגלים..... רנג
- לח.** הבעל שם טוב מזווג זווג על פי סוד הגלגול..... רנג
- לט.** הבעל שם טוב לוקח לביתו ילד כדי לגדלו ולחנכו..... רנג
- מ.** הבעל שם טוב ממציא לנער שידוך תמוה..... רנג
- מא.** הבעל שם טוב מגלה את עברו של הנער בגלגולו הקודם..... רנה
- מב.** מעשה נורא בכלב שנתגלגל בדג..... רנז

- מג.** מעשה נורא בנשמה שנשתלחה מהעולם העליון, להחזיר טובה לזוג צעיר, להצילם ממות לחיים מאניה שטבעה במצולות. רנח
- מד.** בן למדן ליהודי עשיר משתוקק לנסוע לקושטא הכירה. רנח
- מה.** הנער מגיע לקושטא ומציל נשמת מת מבויזן. רנט
- מו.** הנער חוזר לביתו ולתלמודו. רס
- מז.** חברי הנער משכנעים אותו לנסוע שוב לעיר קושטא. רסא
- מח.** הנער פודה שבויה בעיר קושטא. רסא
- מט.** הנער חוזר לביתו עם הנערה שפדה, היא מספרת על עברה ומתגיירת. רסב
- נ.** הנער חפץ בנערה שפדה לקחתה לו לאשה, אך רוצה לקבל רשות מהורי הנערה. רסג
- נא.** הנער - החתן, והנערה - הכלה, נוסעים לפגוש את הורי הנערה ובדרך נצלים מטביעה. רסג
- נב.** הנער והנערה מגיעים לפונדק, כפי שמצילים הנחה אותם. שם הוא אומר מה עליהם לעשות הלאה. רסד
- נג.** הנער והנערה עושים כל מה שצוה עליהם מצילים ופוגשים במלך ובמלכה הורי הנערה. רסה
- נד.** הנער והנערה מתחתנים ובאותו לילה יוצאים לעשות את רצון מצילם, ועל ידי כך מגלים מי הוא היה. רסו

פרק נ'

שער האמונה ויראת שמים

**המפתח לחידת החיים היא האמונה בחיי העולמים!
האמונה אינה יודעת ממיתה! הנפטר - חי הוא!**

בספר 'עלי שור' (מאמר שביעי 'המות', פרק ג) כתוב וזה לשונו:
המפתח לחידת החיים היא האמונה בחיי העולמים.
עיקר האדם הוא רוחו ונפשו, ובה טמון גם המפתח לחידת
המוות! הגוף אכן מתבטל - אך האדם חי! המיתה היא מעבר
מעיר אחת לעיר אחרת ולא יותר. האמונה אינה יודעת
ממיתה! - הנפטר - חי הוא! - הוא יודע ומרגיש את הכל וקרוב
הוא לקרוביו תמיד! - וזאת יש לדעת, כי עיקר האדם הוא
רוחניותו - ורוחניותו חי וקיימת!

הסברה להאמונה בהשאת הנפש

למה במציאות החיים אנו רואים אנשים המצליחים בכל
מעשיהם - וישנם אנשים אחרים שאינם מצליחים. מה
היא הסיבה לכך - כי הנפש הרוחנית המפעילה את הדברים.

בספר חיי עולם (פרק ה) כתוב וזה לשונו: האדם יודע שגופו
מורכב מארבעה יסודות, אש, רוח, מים ועפר. אבל מי
שלא חונך על ברכי תורה ואמונה, קשה לו לתפוס ולהבין
שהוא מורכב מעוד יסוד חמישי - שהוא הכוח הרוחני שבו -
שהוא הנפש. האדם ברוב גאוותו אינו נוטה להאמין בדבר
שאינו נתפס באחד מחושיו (ואילו האדם לא הי' רואה את
הדגים שחיים במים בימים ובנהרות, לא הי' מאמין שישנה
מציאות של חיים בלי נשימת אוויר, אך חוש הראי' מכריחו

רמב שכר כי תבא - פרק נ' ועונש

להאמין שישנה מציאות של חיים בתוך המים, ולכן הדבר נתפס ומתקבל על דעתו. אף המציאות של החיים מכריחה את האדם להאמין שיש בו יסוד רוחני.

הנה אנו רואים בעולם הזה אנשים המצליחים בכל מעשיהם, וכל מה שהם עושים מצליח ועולה יפה. ויש אנשים אחרים, שאף שהם מוכשרים יותר מהם, חכמים יותר בכישורים ובתכונות, והם אינם מצליחים, כל אשר יעשו ייכשלו, בקושי גדול הם עומדים בנטל החיים.

ונשאלת השאלה הגדולה מדוע פני הדברים כך? אי אפשר לתלות את הדברים במקריות, כדבר שבא בלא סיבה קבועה, שהרי הדברים נמשכים לאורך החיים בצורה תמידית. - הבריות קוראים לזה מזל, מזל טוב ומזל רע, שיהי מזל.

אך זה ברור שאין הדברים תלויים בחומרים הגופניים שבהם בנוי גופו של זה או זה, שהרי גם האדם המצליח וגם הנכשל שניהם בנויים מאותם חומרי גוף. - אלא הסיבה לכך, שיש איזה שהוא כוח רוחני בלתי נראה, נפש רוחנית המפעילה את הדברים. - ובאמת עצם השכל הנפלא שיש לאדם, מעיד על מציאותה והימצאה של הנפש הרוחנית שבאדם.

הנפש קיימת לעולם, על ידי מעשה המצוות והיא מקבלת שכר נצחי

ההשגה של התינוק במעי אמו - היא על ידי הנפש ישירות.

...אנו המאמינים יודעים שנפשנו קיימת לעולם

(מכתב אליהו ה, עמוד 331).

עוד שם ב'מכתב מאליהו' (חלק ה עמוד 331) כתוב וזה לשונו: הנפש קיימת לעולם, ועל ידי מעשה המצוות היא מקבלת שכר נצחי. - מה שאמרו חז"ל כי הוולד קודם לידתו "צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו" - פירושו שמבחין

שכר כי תבא - פרק נ' **ועונש** רמג

בהשגה פנימית את תוכן ומהות כל הבריאה. השגה זו אינה נעשית על ידי מוחו של התינוק שהרי מוחו עדיין אינו מפותח, אלא ישירות אל הנפש.

בעת חייו של האדם הנפש כלואה בתוך הגוף הסותם ממנה את צינורות ההכרה הפנימית. אך לאחר המיתה - כשתיפרד הנפש מהגוף, אנו חוזרים אל ההשגה הפנימית - שהיא השגת הנפש.

ההבדל בין האדם לשאר בעלי החיים

...ומותר האדם מן הבהמה... (קהלת ג, יט)

קיים הבדל מהותי בין האדם לשאר בעלי החיים

האדם נוצר על ידי הנשמה שנופחה בו, ואילו שאר בעלי החיים נוצרו כנפש חי' מחומר. ויתרה מזו, הנשמה נופחה בגוף האדם כשהוא חי' כבר בשלמותו. הנשמה באה אליו מן החוץ כיחידה נפרדת ועצמאית, ומכאן שהגוף והנשמה הם יחידות נפרדות ועצמאיות המתמזגות זו בזו על ידי הפעולה האלוקית.

השכר והעונש בעולם הבא

...והיתה נפש אדני (אדוני) צרורה בצרור החיים את ה' אלוקיך...

(שמואל-א כה, כט)

תהי' נפש אדוני צרורה בצרור החיים הנצחיים -
הרוחניים אחר הפרדה מן הגוף. (מצודת דוד שם)

...נשמתן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד... (שבת קנב, ב)

בצרור החיים - אל ה' אלוקיך - עמו בכסאו. (רש"י שם).

בקהלת רבה (ג, כא) כתוב וזה לשונו: בזמן המיתה, בעת יציאת הנשמה מהגוף, הנשמות של הצדיקים ושל הרשעים עולות למרום כדי לעמוד בדין שמים על מעשיהם בעולם הזה, הנשמות של הצדיקים מקבלות את שכרן והן

רמד שכר כי תבא - פרק נ' ועונש

נתונות באוצר שלמעלה - "תחת כסא הכבוד", ואילו נשמותיהן של הרשעים נענשות והן מטורפות בארץ. וזה מה שאמרה אביגיל לדוד המלך על ידי רוח הקודש (= הנבואה שבפיה) - "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור חיים את ה' אלוקיך", דהיינו, גנוזה בגניזת חיי העולמים לפני ה', קשורה ודבוקה בהקב"ה - חי העולמים, לחיי עולם - למרגלות כסא כבודו. לכל אחד ואחד חופה לפי כבודו, וכל אחד נכוה מחופתו של חבירו. ויתירה מזו שנינו בתלמוד (בבא בתרא עה, א), כי הקדוש ברוך הוא עושה לכל אחד ואחד חופה לפי כבודו, וכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו - שיש לו חופה גדולה משלו.

* * *

הדרך הנכון בלימוד עניני שכר ועונש להרבים

ליקוט מהנהגות וצוואת צדיקי יסודי עולם מוסדי דור ודור
אשר באורם נראה אור המאיר ומבהיק לזקנים עם נערים,
הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו
בעניני תוכחה בשכר ועונש וזיכוי הרבים

התוכחה לרבים יהי' באופן שיכלול עצמו גם כן

וכן כשמוכיח לרבים יכלל אי"ע עמהם כמ"ש אנחנו מעלנו.
ובכלל זה אם בני אדם חושדים אותו בדבר ינקה אי"ע
בפניהם, ובכלל זה שירחיק אי"ע מן הערבות ומן הפקדונות
(הנהגות רבי מיכל מזלאטשוב זצ"ל).

שכר **כי תבא - פרק נ'** **ועונש** **רמה**

להתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה וירגילו להוכיח זה את זה

יתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה ח"ו ולא ידבר עמו במקום מיוחד או במקום אפל, ואדרבה ירגילו עצמם להוכיח זה את זה לכפר על אשר הרשיעו.

(הנהגות רבי שמעלקא מניקלשבורג אות כ"ו)

להוכיח את חבריו גם אם אין דבריו נשמעים יעשה את שלו

דרך חיים תוכחת מוסר מה שיוכל להוכיח לחבירו כשרואה ממנו דבר מגונה יוכיחנו בינו לבין עצמו ואל יחוש אם יתלוצץ עליו רק לא יתקוטט עמו רק בדברים רכים כי זה הוא מ"ע הוכח תוכיח עמיתך וכל ישראל ערבים זה בזה ויחשוב מה שחבירו עובר מקלקל ג"כ לכל ישראל ואף אם אין דבריו נשמעים הוא יעשה את שלו אולי יכנס באזניו אף מעט אם ישמע אליו ובה מזכה חברו והוא ג"כ זוכה במצוה כי גדול המעשה יותר מן העושה, (הנהגות רבי נטע משינאווע אות כ"ד).

להוכיח רק בלשון רכה

תוכחה, שלא לדבר קשות, ודברים קשים אינן נשמעין, רק יאמר בלשון רכה, ואם אין טבעו בשום אופן לדבר

רכות, פטור הוא מלהוכיח. (הנהגות רבי אשר הכהן אות י"ד)

לאהוב מאד את המוכיחים

ולאהוב מוכיחים מאוד ולמנוע מלשנוא לכבוד הבורא ברוך הוא שהוא אוהב שלום ואהבה וריעות.

(הנהגות החוזה מלובלין אות ה').

שיאהב את התוכחות (שם אות ב')

רמו שכר כי תבא - פרק נ' ועונש

להוכיחו בינו לבין עצמו

יקיים מצות תוכחה שאם יראה דבר בעבירה לא ישא פנים ויוכיחנו בינו לבין עצמו ולא ברבים וביאור מצוה זו ברמב"ם הל' דעות (הנהגות רבי משה טייטלבוים באות מ"ה).

הגם שיתרחק ממי שהי' רגיל עמו בעבירה, יוכיח אחד את השני על הרשעתם.

גם יתרחק ממי שהיה רגיל עמו בעבירה ולא ידבר עמו במקום מיוחד או במקום אפל ואדרבה ירגילו עצמם להוכיח זה את זה לכפר על אשר הרשיעו.
(הנהגות רבי דוד מסטעפין אות נ"ד).

הנהגות טובות מרבינו הקדוש רבי חיים פאלאג'י

חיים מדבר, אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם, להודיע ולהיוודע הדברים אשר יזכה האדם בהם לזקנה ושיבה - המקיים הוכח תוכיח.

(משלי ו' כ"ג) - (באות י"ט שם)

המזכה את האחרים ומונען מחטא.

(ספר חסידים סימן תר"ז) - (באות ל"ט)

להוכיח רק בדרך פיוס ובחשאי שלא ישמע אדם זולתו

ובפרט כל מה שאני מוכיח לשום אדם אפי' מבני ביתי אף לצורך עבודתו ית' וכש"כ לצורך דידי לזהר בכל האפשרות שיהיה רק בדרך פיוס ובחשאי ושלא ישמע אדם זולתו. (הנהגות רבי אברהם יעלין באות ב').

להוציא השנאה מהלב והוא בכלל מצות תוכחה

להוכיח את חבירו מדוע עשה לו ככה

הזהרו והשמרו לכם לשנוא את רעיכם בלבבכם עד שתשאלו אותו מדוע עשה לך ככה שיגרום שנאה עליו, כי אולי שקר העידו בעליו ואין לו שום אשמה בדבר הזה אשר אתה

שכר כי תבא - פרק נ' ועונש רמז

מדמה עליו, וע"ז נאמר בתוה"ק לא תשנא את אחיך בלבבך. וזה לשון החינוך מצוה רל"ח, שנאת הלב הוא קשה מכל שנאה הגלויה ועליה תזהיר התורה ביותר, שורש המצוה ידועה כי שנאת הלב גורמות רעות גדולות בין בני אדם להיות תמיד חרב איש באחיו ואיש ברעהו והוא סיבה לכל המסירות הנעשים בין אנשים והיא המדה הפחותה והנמאסת תכלית המיאוס בעיני כל בעלי שכל, עכ"ל. וז"ל הקדוש של הרמב"ן על הפסוק הנ"ל, ויאמר הכתוב אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי, ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך או ישוב ויתודה על חטאו ויתכפר לו עכ"ל. ע"כ יהי' הדבר הזה לכם לזכרון ואז כל רעה אליכם לא תאונה. (הנהגות רבי יחיאל מיכל מסלוצק באות י').

להוכיח את חבירו על עוול שעשה לו, בסתר בנחת ובלשון רכה.

כתב הרמב"ם בסה"מ מצוה ר"ה דבכלל מצות הוכחה הוא שנוכיח קצתנו לקצתנו כשיחטא איש ממנו לאיש ולא נטור בלבבנו ולא לחשוב לו עון אבל נצטוינו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפש ומ"מ לא ידבר לו קשות עד שיכלימו שנאמר ולא תשא עליו חטא אלא יוכיחנו בסתר בנחת ובלשון רכה. (הנהגות רבי ישראל מאיר מראדין אות ה').

הדרך להוכיח ומה יוכיח

כשבא לומר לחבירו למה עושה כך לא יאמר לו מיד אלא יסבבו בדברים מקודם, וצריך לידע איך להוכיח ושלא יצטרך להוכיח ולחזור ולהוכיח שדבר זה מגונה ואינו טוב, וגם שלא יתבייש או יבדל ממנו לגמרי, וגם שלא לשמע דבר שאינו נשמע ולפיכך אין להוכיח רק לחבירו ולא לרשע (יבמות טז.) - (הנהגות רבי צדוק הכהן הלובלין אות ז').

האדם מחוייב בתוכחת עצמו על ידי לימוד ספרי מוסר

וכן צוה הגאון מליסא לבניו סימן י"ז לקבוע שיעור בכל יום בספרי מוסר, וראיתי בספר דברי יהושע מהג' ר"י העלער ז"ל שהוכיח מק"ו שמצות עשה מן התורה ללמוד ספרי המוסר ולהוכיח את עצמו, שהלא מ"ע להוכיח את חבירו, שנאמר הוכיח תוכיח את עמיתך, ואם על חיי חבירו, נצטוו לחוס ולהוכיחו, על חיי עצמו עאכ"ו שמחוייב להוכיח עצמו ולהתבונן על דרכיו וליישר מדותיו ולפשפש במעשיו תמיד, **וכן כתוב מפורש בתורה למען תלמד ליראה את ה' אלקיך.**

להטיף דברי מוסר וסיפורי אבותינו הקדושים בשולחן שבת וי"ט לילדים וצאצאים

לכן יקירי וחביבי תתאמצו לקבוע זמנים לעתים קרובות ללמוד ולעיין בספרי מוסר הן זכרים הן נקבות **ולהטיף מוסר על ילדיכם וצאצאיכם תמיד**, ובפרט בשבתות וי"ט על השלחן בעת האכילה, ולספר להם הסיפורים מאבותינו וגדולינו, מאגדות התלמוד ומדרשים שמושכים את הלב, ולהשריש בלבם מדות טובות וישרות ואהבת תורה ויראת שמים ודרך ארץ. (הנהגות רבי שמואל תפילינסקי).

כדי להוכיח צריך התחכמות

שלא להלבין פנים כידוע מחומר איסור ואף בשעת הוכחה **צריך לזהר בזה מאוד** כמבואר ברעיא מהימנא קדישא פרשת קדושים שצריך הדרגה והתחכמות לזה.

יוכיח בנחת וברכות כאילו מוכיח את רבו

לדבר בנחת עם הבריות ולהזהר מאוד מן הכעס ואפילו **לדבר מצוה** בשעת תוכחה יוכיח בדברים רכים ובנחת, כאלו מוכיח רבו, **כי מעשה בני אדם סתומים ואפשר הוא גדול ממנו במעשים טובים וכל שכן אם הוא תלמיד חכם.**
(הנהגות רבי יהונתן מוואלין אות ח', י')